

УДК 364-43:378.14-051

SCIENTIFIC AND THEORETICAL JUSTIFICATION OF THE SYSTEM FOR TRAINING SOCIAL SPHERE SPECIALISTS TO WORK WITH WAR VETERANS AND THEIR FAMILY MEMBERS

НАУКОВО-ТЕОРЕТИЧНЕ ОБҐРУНТУВАННЯ СИСТЕМИ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ ДО РОБОТИ З ВЕТЕРАНАМИ ВІЙНИ ТА ЧЛЕНАМИ ЇХ СІМЕЙ

Tovstukha O. M. / Товстуха О. М.*PhD in Pedagogy, assoic. prof. / канд. пед. н., доц.*

ORCID: 0000-0001-7998-1208

*State Institution «Luhansk Taras Shevchenko National University»,
Lubny, 2 Viktor Novikov Street, 37500**Державний заклад «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»,
Лубни, вул. Віктора Новікова, 2, 37500*

Анотація. Статтю присвячено науково-теоретичному обґрунтуванню системи підготовки фахівців соціальної сфери до роботи з ветеранами війни та членами їхніх сімей в умовах зростання соціальних, психологічних і реабілітаційних потреб цієї категорії населення. Представлено аналіз підходів до трактування поняття «система» та узагальнено сучасні наукові позиції щодо її побудови у сфері соціальної роботи. Виокремлено структурні компоненти професійної підготовки: ціле-результативний, середовищний, суб'єкт-об'єктний, змістовий і технологічний. Обґрунтовано її значущість для формування компетентного фахівця, здатного ефективно підтримувати ветеранів і їхні родини у процесі адаптації та інтеграції.

Ключові слова: система підготовки; фахівці соціальної сфери; ветерани війни; члени сімей ветеранів війни; соціальна робота.

Вступ.

Наслідки тривалої повномасштабної війни, істотно актуалізують проблему підготовки фахівців соціальної сфери до професійної роботи з ветеранами та членами їх сімей. Фахівці соціальної сфери дедалі частіше стикаються з багатовимірними потребами цієї категорії населення: посттравматичними станами, труднощами соціальної адаптації, трансформацією сімейних ролей, проблемами працевлаштування, переживанням утрат, пережитим бойовим досвідом, а також з необхідністю забезпечення комплексного супроводу членів родин ветеранів, які нерідко несуть власний тягар вторинної травматизації.

Ефективне реагування на ці запити потребує розроблення цілісної, структурно логічної та науково обґрунтованої системи професійної підготовки фахівців цієї категорії. Цей аспект набув значного методологічного потенціалу й

стали предметом глибоких наукових розвідок у низці галузей. Зокрема у соціальній роботі й соціальній педагогіці його застосування ґрунтовно обґрунтовано Л. Вінніковою, Є. Дєдовим, Р. Зозуляк-Случик, О. Караман, С. Омельченко, Н. Павлишиною, О. Повідайчик, Г. Рідкодубською, І. Савельчук, Г. Слосанською, Я. Співак, В. Степаненко, С. Сурговою, Я. Юрків та ін.

Основний текст.

Зараз відомо багато різноманітних підходів до визначення поняття «система», які застосовуються залежно від контексту, сфери знань та дослідницьких завдань. Зокрема, науковці розглядають систему як комплекс взаємодіючих компонентів (Г. Сазоненко) [1, с. 355], будь-який цілісний комплекс, що охоплює визначену сукупність об'єктів довільної форми і змісту, які взаємопов'язані між собою і об'єднані регулярною взаємодією (М. Пушкар), [2, с. 4]; усталені зв'язки між компонентами», що задають «просторове та часове розміщення компонентів і характер їхньої взаємодії (С. Сисоєва), [3, с. 46]; ціле, котре віддзеркалює основні властивості досліджуваного об'єкта-оригіналу (Г. Рідкодубська), [4, с. 145] та ін.

За роки незалежності захищено десятки дисертацій, присвячених різним аспектам цієї проблематики. Я. Юрків розглядає педагогічну систему професійної підготовки до роботи з вразливими категоріями населення як цілісний комплекс взаємопов'язаних структурних компонентів, що утворюють гармонійну єдність, спрямовану на формування готовності майбутніх фахівців до виконання професійних обов'язків [5, с. 281]; О. Повідайчик акцентує на підготовці соціальних педагогів до науково-дослідницької діяльності, яка передбачає розвиток професійно-особистісних якостей, теоретико-методологічної бази знань і позитивної мотивації до науки як компонента професіоналізму [6, с. 418]; О. Лісовець трактує професійну підготовку в університетських умовах як систему взаємодіючих структурних компонентів, спрямованих на формування соціально-правової компетентності як комплексного особистісного утворення [7, с. 218]; М. Довга визначає професійну підготовку майбутнього соціального працівника як сукупність професійних

умінь та навичок, набутих у процесі навчання, що виявляють високий рівень готовності до виконання професійних обов'язків і застосування теоретичних знань у практичній діяльності, де проявляються здобуті компетентності [8, с. 21].

У світлі нашого наукового пошуку, під професійною підготовкою фахівців соціальної сфери до роботи з ветеранами війни та членами їх сімей розглядаємо *цілеспрямований процес формування у здобувачів вищої освіти комплексу загальних і професійних компетентностей в сукупності цінностей, знань, умінь, навичок, індивідуально-особистісних якостей для здійснення ефективної професійної діяльності з ветеранами війни та членам їх сімей у подоланні соціальних наслідків бойового досвіду, адаптації до мирного життя та інтеграції в суспільство.*

Узявши за основу концепції загальної теорії систем та наукові положення щодо підготовки фахівців соціальної сфери, було виокремлено такі ключові структурні компоненти системи професійної підготовки фахівців соціальної сфери: до яких ми віднесли – *ціле-результативний компонент, середовищний компонент, суб'єкт-об'єктний компонент, змістовий компонент, технологічний компонент.*

Стисло схарактеризуємо кожен структурний компонент.

Ціле-результативний компонент визначає стратегічні орієнтири та очікувані результати освітнього процесу. У межах цього дослідження провідною метою визначено формування професійної готовності фахівців соціальної сфери до роботи з ветеранами війни та членами їх сімей, як динамічної єдності загальних і професійних компетентностей, психологічний стан та очікуваний результат професійної підготовки, що охоплюють ціннісно-мотиваційний, когнітивний, операційно-діяльнісний, індивідуально-особистісний та оцінно-рефлексивний складники що в сукупності забезпечують здатність фахівця соціальної сфери ефективно здійснювати професійну діяльність з ветеранами війни та членам їх сімей у подоланні соціальних наслідків бойового досвіду, адаптації до мирного життя та інтеграції в суспільство).

Середовищний компонент відображає сукупність інституційних, соціальних, освітніх і міжособистісних впливів, які формують простір професійного та особистісного становлення майбутнього фахівця. Він охоплює взаємодію адміністрації закладу вищої освіти, професорсько-викладацького складу, кафедри, гаранта освітньої програми та едвайзерів зі здобувачами вищої освіти, їх залучення до роботи центрів ветеранського розвитку, центрів психологічного відновлення й адаптації, інклюзивних та інформаційних центрів, центрів розвитку кар'єри. Середовище розширюється через співпрацю з територіальними громадами, різнопрофільними соціальними інституціями, громадськими організаціями, волонтерськими рухами й професійними спільнотами, що забезпечують живий контакт із потребами цільових груп – ветеранів війни та членів їх сімей.

Суб'єкт-об'єктний компонент відзеркалює взаємодію всіх учасників освітнього процесу, які беруть безпосередню участь у формуванні професійної готовності майбутніх фахівців. Об'єктом виступають здобувачі вищої освіти освітньої програми «Соціальна робота», які опановують теоретичні знання, набувають практичних умінь та проходять професійне становлення. Суб'єктами є науково-педагогічні працівники закладу вищої освіти, які забезпечують навчально-методичний супровід, педагогічне керівництво, наукове наставництво; а також представники державних і професійних інституцій, громадських організацій, центрів підтримки ветеранів, соціальних служб та стейкхолдери, що впливають на формування змісту підготовки та створюють умови для її практичної реалізації.

Змістовий компонент відбивається у структурно впорядкованому комплексі п'ять взаємопов'язаних складників: ціннісно-мотиваційного (визначає ставлення до професії, готовність працювати з ветеранами війни та членами їх сімей), когнітивного (охоплює систему знань про технології соціальної роботи з ветеранами війни та членами їх сімей); операційно-діяльнісного (представлений фаховими компетентностями щодо роботи з ветеранами війни та членами їх сімей); індивідуально-особистісного (передбачає розвиток професійно важливих

якостей, необхідних для ефективної практики); оцінно-рефлексивного (забезпечує здатність до самоаналізу, критичної оцінки професійних дій, рефлексію цінностей, професійного саморозвитку). У сукупності ці складники утворюють змістовий каркас підготовки, що формує компетентну та психологічно готову особистість фахівця соціальної сфери, здатного ефективно працювати з ветеранами війни та членами їх сімей.

Технологічний компонент охоплює широке коло сучасних освітніх технологій і форматів навчання, спрямованих на інтеграцію теоретичних знань і практичних умінь із максимальним урахуванням реальних умов майбутньої професійної діяльності фахівців соціальної сфери. Він передбачає використання інформаційно-теоретичних методів (лекцій, мультимедійних презентацій, аналізу документів і наукових джерел); практико-орієнтованих технологій (кейс-метод, моделювання професійних ситуацій, рольові ігри, тренінги комунікативних і консультативних навичок, портфоліо професійних досягнень); інтерактивні форми роботи (групові дискусії, фасилітаційні сесії, майстер-класи запрошених фахівців і командні проекти); технології практичного занурення (навчальні та виробничі практики в центрах підтримки ветеранів війни, соціальних службах, громадських організаціях).

Висновки.

Отже, узагальнення напрацювань провідних науковців у галузі соціальної педагогіки, соціальної роботи, психології та педагогіки висвітлює закономірності формування професійної готовності майбутніх фахівців до взаємодії з ветеранами: від ціннісно-мотиваційних основ і когнітивної складової до операційно-діяльнісних компетентностей, особистісної зрілості й рефлексивності. Виокремлені структурні компоненти – ціле-результативний, середовищний, суб'єкт-об'єктний, змістовий і технологічний – у своїй взаємодії утворюють методологічно узгоджену систему. Саме така системність створює підґрунтя для підвищення ефективності соціально-педагогічної підтримки, сприяє успішній адаптації ветеранів до мирного життя й інтеграції у суспільство, що підсилює соціальну значущість і практичну цінність дослідження.

Література:

- 1.Сазоненко Г. С. Педагогіка успіху (досвід становлення акмеологічної системи ліцею). К.: Гнозис, 2004. 684 с.
- 2.Пушкар М. С. Розробка систем обліку: навч. посіб. Тернопіль: Картбланш, 2003. 198 с.
- 3.Сисоєва С. О. Основи педагогічної творчості: підруч. Київ: Міленіум, 2006. 346 с.
- 4.Рідкодубська Г. А. Теорія і практика підготовки до професійної мобільності майбутніх працівників соціальної сфери : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04 – теорія та методика професійної освіти / Хмельниц. гуманітарно-пед. акад. Хмельницький, 2019. 657 с.
- 5.Юрків Я. І. Теорія і практика професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів та соціальних працівників до роботи із вразливими категоріями населення : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.05 – соціальна педагогіка / ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка». Старобільськ, 2021. 606 с.
- 6.Повідайчик О. С. Теорія і практика професійної підготовки майбутніх соціальних працівників до науково-дослідницької діяльності : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04 – теорія та методика професійної освіти / Ужгородський нац. ун-т ; Тернопільський нац. пед. ун-т ім. В. Гнатюка. Ужгород ; Тернопіль, 2019. 570 с.
- 7.Лісовець О. В. Теорія та практика формування соціально-правової компетентності майбутніх соціальних працівників в умовах університетської освіти : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.05 – соціальна педагогіка / Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова ; ДВНЗ «Донбас. держ. пед. ун-т». Слов'янськ, 2019. 593 с.
- 8.Довга М. Професійна підготовка майбутніх соціальних працівників до роботи з молодими сім'ями, що потребують правового забезпечення: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 – теорія та методика професійної освіти / ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника». Івано-Франківськ, 2021. 260 с.

Abstract. *The article is devoted to the scientific and theoretical substantiation of a system for training social sphere specialists to work with war veterans and their family members in the context of increasing social, psychological, and rehabilitation needs of this population group. The paper presents an analysis of approaches to defining the concept of a "system" and summarizes contemporary scientific perspectives on building such a system within the field of social work. Structural components of professional training are identified: goal–result, environmental, subject–object, content-related, and technological. The significance of this system is substantiated for developing competent specialists capable of effectively supporting veterans and their families in the processes of adaptation and integration.*

Key words: *training system; social sphere specialists; war veterans; family members of war veterans; social work.*

Статтю надіслано: 12.12.2025 р.

© Товстуха О. М.